

Ukrayna-Rusya savaşı bağlamında Avrupa'da aşırı sağın yükselişi: 2022 Fransa seçimleri ve Marine Le Pen örneği

The rise of the extreme right in Europe in the context of the Ukraine-Russia war: 2022 France elections and the case of Marine Le Pen

Ahmet Nazmi ÜSTE^a, Ayşem Selen MANTOĞLU^b

^aDr. Öğr. Üyesi (Assistant Professor), Dokuz Eylül Üniversitesi, Kamu Yönetimi, İzmir, Türkiye.
ORCID: 0000-0002-4638-6629
E-posta/E-mail:
nazmiuste@windowslive.com

^bDoktora Öğrencisi (PHD Candidate), Dokuz Eylül Üniversitesi, Kamu Yönetimi, İzmir, Türkiye.
ORCID: 0000-0002-7714-6927
E-posta/E-mail:
amantolu@yahoo.com

Sorumlu Yazar
Corresponding Author
Ayşem Selen MANTOĞLU

Makale Türü
Article Type
Araştırma Makalesi
Research Article

Geliş Tarihi
Received
30.09.2022

Kabul Tarihi
Accepted
27.04.2023

ROR ID
045hgzm75

ÖZ

Amaç – Avrupa'da aşırı sağ ve popülizm ilişkisi, 2022 Fransa seçimleri üzerinden dışsal bir faktör olarak Ukrayna-Rusya savaşı aracılığıyla incelenmektedir.

Yöntem – Çalışmada nitel araştırma yöntemlerinden yararlanılmıştır. Gazete ve arşiv taraması, siyasi parti liderlerinin söylem analizleri kullanılmıştır. Siyasi parti liderlerinin Ukrayna-Rusya savaşı öncesi ve sonrası söylemleri yazılı, görsel ve dijital medya aracılığıyla analiz edilmiştir.

Bulgular – Ukrayna-Rusya savaşı ile sağ popülist partilerde oy artışı yaşanmış; parlamentoda bu partilerin temsil gücü artmıştır. Savaş nedeniyle aşırı sağ popülist parti ve liderlerin siyaset ve ekonomiye ilişkin tezleri kamuoyunda tartışılmaktadır.

Sonuç – Ukrayna-Rusya savaşı, Avrupa'daki popülist politikalara ve söylemlere sahip aşırı sağ partilerin Rusya ile ilişkilerinin tartışıldığı ve AB yaptırımları karşısında bu partilerin politikalarının analiz edildiği bir süreci beraberinde getirmiştir. 2022 Fransa seçimleri özelinde ve AB genelinde Ukrayna-Rusya savaşı popülist söylem geliştiren aşırı sağ partilerin oy artışında etkili olmuştur.

Anahtar Kelimeler: Aşırı Sağ, Fransa, Le Pen, Popülizm, Ukrayna.

JEL Kodları: F5, F6.

ABSTRACT

Purpose - The relationship between the extreme right and populism in Europe is examined through the Ukraine-Russia war as an external factor through the 2022 French elections.

Methodology – Qualitative research methods were used in the study. The discourses of political party leaders before and after the Ukraine-Russia war were analyzed through written, visual and digital media.

Findings- The Ukrainian-Russian war has led to an increase in support for far-right populist parties, and their representation in the parliament has also increased. Due to the war, the political and economic theories of far-right populists are being widely discussed in the public sphere

Conclusions – The Ukraine-Russia war brought about a process in which far-right parties with populist policies and discourses in Europe discussed their relations with Russia and analyzed their policies in the face of EU sanctions. In the 2022 French elections and across the EU, the Ukraine-Russia war has been effective in the increase in the votes of far-right parties that have developed a populist discourse.

Keywords: Far Right, France, Le Pen, Populism, Ukraine.

JEL Codes: F5 F6.

Önerilen Atıf Şekli / Recommended Citation: Üste, A.N., Mantoğlu, A.S. (2023). Ukrayna-Rusya savaşı bağlamında Avrupa'da aşırı sağın yükselişi: 2022 Fransa seçimleri ve Marine Le Pen örneği. *Sosyal Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 23 (1), 25-38. DOI: 10.30976/susead.1182282

1. GİRİŞ

Rusya'nın 24 Şubat 2022 sabahı Ukrayna'ya saldırması ile başlayan sürece eş zamanlı olarak Avrupa'nın birçok ülkesinde de seçimler yapılmıştır. Bu ülkelerden biri de Fransa'dır. Fransa'da 10 Nisan ve 24 Nisan tarihlerinde iki turlu Cumhurbaşkanlığı seçimi ve ardından 12 ve 19 Haziran'da ise iki turlu Parlamento seçimleri gerçekleşmiştir. Bu çalışmada Fransa'daki Cumhurbaşkanlığı ve Parlamento seçimlerinin sonuçları dışsal bir faktör olarak Ukrayna-Rusya savaşı üzerinden analiz edilmektedir. Neoliberal demokrasi krizi ve iki binli yılların başından itibaren popülist dalgalarla gelişen rekabetçi otoriter eğilimler gibi dışsal faktörlere ek olarak savaşın gölgesinde gerçekleşen parlamento seçimlerinde Marine Le Pen önderliğindeki aşırı sağ Ulusal Cephe(FN)'nin bir önceki seçimlere göre büyük bir başarı elde etmesi, küresel siyaseti etkileyen bir unsur olarak Rusya-Ukrayna savaşının seçim sonuçlarının şekillenmesinde etkisi olduğunu göstermektedir.

Avrupa'da Marine Le Pen, Silvio Berlusconi, Matteo Salvini ve Victor Orban gibi birçok siyasetçi Rusya ile yakın ilişkiler kurmuş, konjonktürel ekonomik işbirlikleri yürütmüşler ve özellikle Avrupa ülkelerinin alt yapı yatırımlarında Rusya'nın enerji kaynaklarına önemli bir oranda bağımlı olması nedeniyle ekonomik ve siyasi ilişkilerin belirli bir istikrarda devam etmesi gerektiğine inanmışlardır. Özeldde Le Pen ve genel olarak diğer aşırı sağ siyasetçiler de söylemlerinde bunları sıklıkla dile getirmişlerdir. Marine Le Pen örneği üzerinden Rusya'nın Avrupa'daki sağ partilerle açık ve örtülü ilişkileri, Le Pen'in 2017 cumhurbaşkanlığı seçimlerinde Rus bankalarından kredi alması, finanse edilmesi iddiaları Kremlin yönetimi ile Avrupalı sağ siyasetçilerin klientalizm¹-patronaj olarak nitelendirilebilecek ilişki ağları da savaşla birlikte kamuoyunda tartışılmaktadır. Savaşla birlikte AB ülkelerinin birbirlerine daha çok yaklaşması, içlerindeki birlik duygusu, Avrupalı değerlere yapılan referanslarla AB ve NATO işbirliğinin güçlenmesi ve Batı değerlerinin vazgeçilmez bir unsur oluşu vurguları önem kazanmıştır. Avrupa kamuoyunda sağcı liderler Rusya ve Putin'e yönelik -tedbirli ve kısıtlı- eleştiriler getirmiş olsalar da diplomasi ve diyalog kanallarının önemini vurgulayarak Rusya'ya yönelik yaptırımların Avrupa ekonomisine zarar verebileceğini ifade etmişlerdir.

Böyle bir siyasi atmosferde seçime gidilen Fransa'da hem savaş hem de savaşın doğurduğu ekonomik, siyasi ve sosyal sorunlar popülist politikaların da etkisiyle Ulusal Cephe lideri Le Pen'in elini güçlendirmiştir. Ukrayna'dan AB ülkelerine göç eden yaklaşık altı milyon nüfus ırkçılık ve göçmen karşıtı politikaların tetiklenmesine ve yükselmesine neden olabilmekte; savaşın sonucu olarak enerji maliyetlerinin artmasıyla da barınma ve ısınma maliyetlerinin günlük yaşamı etkileyebilecek sonuçları da doğurması beklenmektedir. Popülizm ve aşırı sağ ilişkisini Rusya-Ukrayna savaşının Fransa seçimlerine etkisi üzerinden ele alan bu çalışmada, Cumhurbaşkanlığı ve Parlamento seçim sonuçlarında Le Pen'in oy artışı ve parlamentoda milletvekili sayısını arttırmasında savaşa yönelik söylemleri ve savaşın ekonomik ve siyasi yıkımları beraberinde getirerek halkın elitler ve müesses nizam karşısında daha da dezavantajlı bir konuma gelebileceği gibi popülist söylemleri analiz edilmektedir. Le Pen'in seçim başarısında dışsal bir faktör olarak Ukrayna-Rusya savaşının iç siyaseti nasıl şekillendirdiği ve -pandeminin de yaratmış olduğu- küresel ekonomik daralmanın yanında savaşın da aşırı sağcı ve popülist politikaları güçlendirerek siyaseti nasıl şekillendirdiği üzerinde durulmaktadır.

2. POPÜLİZM BAĞLAMINDA AVRUPA'DA AŞIRI SAĞ VE POPÜLİST PARTİLERİN RUSYA İLE İLİŞKİSİ

Avrupa'da Fransa özelinde aşırı/radikal sağ ve popülizmin yükselişini ele alabilmek için öncelikle bu kavramların teorik boyutları üzerinde durulması gereklidir. Avrupa'nın birçok ülkesinde radikal sağın yükselişe geçtiği (Vural, 2005) bu dönemde kavramın popülizmle ilişkisini çözümlmek için radikal sağın kuramsal bağlamda ele alınması önemlidir. Bu nedenle radikal sağın kuramsal analizi ve gelişme çizgisi ele aldıktan sonra popülizm kavramı üzerinde durularak araştırmanın sorunsalı irdelenecektir.

Aşırı sağ literatürde çokça tartışılmakla birlikte tanımı ve kavramsal içeriği hakkında bütünlük söz konusu değildir. Fakat aşırı sağın sınırlarını ve içeriğini doğru bir şekilde tanımlayabilmek için şu beş temel kavram önemlidir: Milliyetçilik, ırkçılık, zenofobi (yabancı düşmanlığı), anti demokrasi ve güçlü devlet vurgusu (Mudde, 1995, s. 218). Buradaki milliyetçilik tanımı yabancı düşmanlığı üzerinden gelişmekle birlikte

¹ Klientalizm (Kayırmacılık): "... Yüksek konumdaki birisi (patron yada hami) düşük konumda olan, destek ve hizmetle karşılık veren birisini (client/ müşteri yada kayırılan) korumak ve çeşitli menfaatlardan yararlandırmak için yetki ve olanaklarını kullanır." (Bogdanor, 1999, s. 417-418). Maddi sermaye ve nüfuz sahibi hamilere bağlı kalacak gruplar ile hamiler arasındaki patronaj ağları asimetric bir iktidar ilişkisi olduğunu göstermektedir (Baykan, 2019, s. 30). Rusya ile Avrupa'daki sağ popülist parti ve aktörler arasındaki siyasi ve ekonomik ilişki ağları klientalizm- patronaj kavramları ile ele alınabilmektedir.

milliyetçilik tipolojileri içinde ana akım milliyetçiliklerden farklı olarak nativizm (doğuşancılık, yerlilik) kavramı üzerinden kuramsal alt yapısını inşa etmektedir (Uzun, 2021, s. 67). Yerlilik vurgusu yoğun olduğu için bir toplumda farklı etnik, kültür, dil, din ve mezhepten gelenlere karşı öteki vurgusu ile gelişen ve toplumu yerli-yabancı gibi iki farklı kampa bölen bir yaklaşım söz konusudur. Aşırı sağın siyasal ajandasında yer alan kültürel ve bazı durumlarda biyolojik temelli ırkçılık ve yabancı düşmanlığının tetiklediği otoriterleşme eğilimleri, bazı durumlarda militarizm ve şiddet unsurları ile gelişmiş ve böylece liberal demokratik değerlerin aşınmasına ve krizlere neden olmaktadır (Przeworski, 2019).

Liberal demokrasinin kuramsal altyapısına ve kurumsal işleyişine şüphe ile yaklaşan aşırı/radikal sağ için devletin bekası; insan hakları, hukukun üstünlüğü, çok kültürlülük, çoğulculuk gibi ilkelerin gerekli hallerde geri plana itilebileceği olağanüstü halin olağanlaştırılması olarak görülebilir. Bu feragat etme, geri plana itme hali sağ radikalist bireylerin psikolojik ve ideolojik bir sorunsalı olmaktan çok Adorno’nun vurguladığı gibi “*fazlasıyla gerçek ve siyasal bir problemdir*” (Adorno, 2020, s. 56). Çünkü 21. yüzyılda başta Batı demokrasileri olmak üzere dünyanın diğer bölgelerinde de siyasal yelpazede aşırı sağda yer alan partiler tek parti iktidarı veya iktidarın koalisyon ortaklarından. Klaus Von Beyme aşırı sağ siyasetin kronolojik olarak üç dalga halinde (Beyme, 1988) geliştiğini belirtirken; Mudde da bu üç dalga üzerinden günümüzde varlığını güçlü bir biçimde sürdüren bu siyaseti belirli başlıklar ve kodlarla inceler.

Mudde ikinci dünya savaşı sonrası Avrupa’da aşırı sağın yükselişini dört döneme ayırmaktadır:

- i) İkinci dünya savaşı sonrası faşizmin yenilgiye uğramasıyla nostaljik unsurlar ve retoriklerle gelişen *Neo Faşizm 1945- 1955*;
- ii) Batı demokrasilerinde kapitalist gelişme ile birlikte kent-kır dikotomosinin oluştuğu ve meslek birliği temelli toplumsal hareket ve partilerin göç hareketleri ile yüksek vergi oranlarına reaksiyoner bir biçimde tepki gösterdikleri *Sağ Popülizm 1955- 1980* dönemi;
- iii) Batı Avrupa’da ve komünizmin çöküşü sonrası Orta ve Doğu Avrupa ülkelerinde aşırı sağın parlamentoda güçlendiği bir zaman dilimi olarak *Radikal Sağ 1980- 2000*;
- iv) Aşırı sağın baskın bir ideoloji haline geldiği, anaakımlaştığı popülist dalgalarla birlikte toplumun geniş kesimlerini etkileyen ve heterojen yapıda ilerleyen aşırı sağ popülist bir dönem olarak *Dördüncü Dalga 2000-günümüze* (Mudde, 2022, s. 24-35).

Popülizm de, tıpkı aşırı sağ gibi, üzerinde çokça tartışılan bir kavram olmakla birlikte, dünyanın farklı bölgelerinde popülist yönetimlerin analiz edilmelerine ilişkin metotlar konusunda bir konsensüs söz konusu değildir. Bu nedenle popülizm kavramı üzerinde uzlaşmış net bir tanım bulmak kolay değildir. Yoğlaşmış elitlerle halkın mücadelesi ekseninde ortaya çıkan iki kutuplu çatışmaya ya da çoğunluk diktasını ifade eden bir tanıma kadar çeşitlilik arz edebilmektedir. Popülizmin farklı alanlarda ve farklı etnik gruplar arasında çok çeşitli veçheleri vardır. Popülizmde belirli bir ideolojik bagaj yoktur (Taggart, 2000, s. 2). Sağ ve sol spektrumdaki siyasal akımlardaki gibi belirli bir düşünsel zemin, dayandığı temel dinamikler, öncü aktörleri gibi net ve kesinleşmiş bir çerçevesi mevcut değildir.

19. yüzyılda demokrasinin kitleleşmesi ile devam eden sürece eş zamanlı olarak özellikle Amerika Birleşik Devletleri ve Çarlık Rusya’sında görülen popülist toplumsal hareketler, birçok teorisyen tarafından popülizm kavramının doğuşu ve başlangıç noktası olarak kabul edilmektedir (Müller J. W., 2018, s. 34; Mudde & Kaltwasser, 2017, s. 21-22; Urbinati, 2022, s. 40; Canovan, 1981, s. 5). Popülizm kavramı farklı ülke uygulamalarında farklı amaçlar için kullanılmıştır: Rusya’da Çarlık yönetimine karşı aydınlar ve öğrenciler öncülüğünde köylerde gerçekleşecek bir sosyal devrim hareketi şeklindedir. Amerika’da korporatist devlet uygulamalarına (Aslan, 2022, s. 447) karşı tepki gösteren kitleler öncülüğünde gerçekleşmiştir. Avrupa’nın bazı ülkelerinde ise monarşi karşıtı bir görünüme sahiptir (Urbinati, 2022, s. 37 -38). Popülizmin ilk dalgası olarak nitelendirilen bu zaman dilimi, 19. yüzyılın sonlarından iki savaş arası döneme kadar devam eden bir süreci kapsamaktadır. Popülizmin ilk döneminde Avrupa’da çok uluslu imparatorluklar yıkılarak ulus devlet modeline geçilmiş ve Almanya, İtalya gibi ülkelerde ise faşist yönetimler iktidara gelmiştir.

İkinci dalga popülizm, 1930’lu ve 1960’lı yıllar arasında kapsayan dönemde Latin Amerika ülkelerinin siyasetlerini şekillendiren ve 1980’li yıllardan itibaren neo-liberal politikaların yaratmış olduğu uygulamalara sol tandanslı popülist dalgalarla cevap verilen zaman dilimini kapsar. Arjantin’de Juan Peron ve Brezilya’da Getulio Vargas gibi karizmatik ve otoriter liderlerde popülizmin klasik tanımında yer alan elitizm karşıtlığı ve halk vurgusu, siyasetlerinde güçlü bir biçimde öne çıkan unsurlardır. Bu dönemdeki Latin Amerika popülizmlerinin temel motivasyonu kır ve kent arasındaki ekonomik ve sosyal eşitsizlikler ile sosyal adalet

vurgusudur (Mudde & Kaltwasser, 2017, s. 29). Bu ülkelerde sanayileşme sonrası kentlere kırdan yoğun emek göçü yaşanmış, kentlerde yoksulluk ve eşitsizlik artarak (Baykan, 2019, s. 13- 14) ekonomik, sosyal, kültürel ve psikolojik çok boyutlu bir yıkım süreci de beraberinde gelmiştir. Bu dönemde dünya konjonktürü liberalizm ve sosyalizm gibi iki farklı ideolojik kutba bölünmüşken, Latin Amerika ülkelerinde bu durum uluslararası konjonktüre bir tepki olarak, popülizmin yeniden canlandığı ve popülist rejimlerin iktidara geldiği bir zamansallıktır (Finchelstein, 2019, s. 49- 50). 1990'lı ve 2000'li yıllarda Venezuela'da Hugo Chavez ve Bolivya'da Eva Morales neoliberal politikalara karşı sol popülist olarak adlandırılabilir uygulamalarla iktidarlarını şekillendirmişlerdir. İkinci dalga popülizm kır ve kent dikotomisi ile ortaya çıkmış, belirli bir süre sonra neoliberal politikalarla şekillenen siyaset ve yönetime alternatif bir model önerisine evrilmiştir.

Popülizmin üçüncü dalgası ise 2000'li yıllardan günümüze kadar devam eden zaman dilimini içermektedir. Son dalga popülizm Avrupa'da aşırı sağın yükselişe geçtiği bir dönemde, göçmen karşıtlığı, ırkçılık, islamofobi, küreselleşmeye karşı güçlü ulus devlet vurgusu ve Avrupa şüpheciliği gibi temel meseleler üzerinden beslenen ve popülizmin genel olarak aşırı sağcı partilerle ilişkilendirildiği bir evreyi kapsar². Özellikle 2014 ve 2019 yıllarında Avrupa parlamentosu seçimlerinde sağ partilerin büyük bir başarı elde etmesi ile yükselen sağ popülizm, Ukrayna-Rusya savaşıyla gelişen konjonktürde siyaseti şekillendiren önemli bir paradigmadır. AB ülkelerinde Ukrayna- Rusya ihtilafına göre konumlanan partiler, üçüncü dalga popülizmin -diğer dalgalardan farklı olarak- temel motiflerinden biridir. Sağ popülizmin Ukrayna-Rusya savaşı üzerinden incelendiği bu çalışmada tezimizi doğrulayan ipuçlarına ulaşılmıştır.

Popülizmin üçüncü dalgasının yaşandığı 2000'li yıllarda, Avrupa ülkelerinde popülizm -ağırlıklı olarak- sağ partiler tarafından kullanılan bir siyaset biçimidir. Avrupa'da siyasi yelpazede sağda yer alan partiler popülizmi bir araç olarak kullanmıştır (Hanağası, 2021, s. 17). Liberal demokrasinin kriz yaşadığı bir dönemde popülist metotları sıklıkla kullanan aşırı sağ partiler, milliyetçi ve otoriter siyasetin geliştiği yönetim modellerine neden olmuştur (Mouffe, 2019, s. 35). Bu nedenle Avrupa ülkelerinde ekonomik ve siyasi kriz kaynaklı sınır ötesi göçlerle AB'nin lokomotif ülkelerine (Almanya ve Fransa gibi merkez ülkeler) birlik içindeki çevre ülkelerden gelen göçler nedeniyle radikal sağcı liderlerin başını çektiği otoriter popülizm güçlenmeye başlamıştır (Arman & Üste, 2021, s. 147-152).

Radikal sağ popülistler siyasi üslup ve söylemlerinin (Moffitt, 2020, s. 53-83) meşruiyetini elit-halk, yerli-yabancı ve dost-düşman gibi dikotomiler üzerinden sağlamaya çalışırken; duygusal ve bilişsel motifleri de kullanmaktadır (Fassin, 2018; Müller J. W., 2017). Neoliberal iktisadi ve siyasi zeminin yaratmış olduğu krizleri ve problemleri eşitlik ve adalet gibi kavramlar aracılığıyla yeniden ele almaktansa, siyaseti ve toplumu karşıtlıklar üzerinden inşa ederler. Popülist siyasetteki bu krizler geçici değildir, popülist aktörlerin kullandıkları çeşitli araçlarla süreklilik arz ederek devam ederler (Rumelili & Uzunoğlu, 2022, s. 217). Literatürde popülist sağ partilerin ideolojik zeminleri ve temel özelliklerinden öne çıkan unsurlar aşağıdaki gibidir:

- Milliyetçilik,
- Yerlilik
- Zenofobi (Yabancı düşmanlığı)
- Popülizm,
- Muhafazakarlık
- Ekonomik Refah vurgusudur (Mudde, 2017, s. 3- 5).

Popülizm kavramındaki halk ve elitler ayrımı, üçüncü dalga popülizmde sağ partiler tarafından yerli, göçmen ve mülteci ayrımı vurgusuna evrilmiştir. Yerlilik burada ırksal, biyolojik bir faktör olarak doğuştan gelen bir durumu ifade eder. Göçlere ve göçlerle gelen yeni kültürel öğelere sert bir biçimde karşılık veren popülist partiler için Müslümanlar Avrupa ve Batı kültürünün düşmanıdır (Atikkan, 2014, s. 96). Zenofobi ve islamofobinin içi içe geçtiği ve sağ popülist siyasetin temel unsuru olduğu bu duruma en iyi örnek Hollanda'daki Özgürlük Partisi (PVV) lideri Geert Wilders'in söylemleridir. Wilders 17 Mart 2021 tarihli Hollanda parlamento seçimlerine yönelik vaatleri arasında "Hollanda'yı İslam'dan Arındırma Bakanlığı" kurulması yer almaktadır (Perspektif, 2021).

Wilders'in söylemleri ile Avrupa'daki birçok siyasi parti, lider ve sivil toplum örgütü de benzer ifadeler kullanmıştır. Almanya'da Pegida'nın göçmen karşıtı ve islamofobik söylemleri aynı zamanda Avrupa'nın

² *Almanya'da AFP, Fransa'da RN/FN, İngiltere'de UKIP, İtalya'da Lega Nord, Hollanda'da Gellners, Yunanistan'da Altın Şafak sağ popülist partiler iken İspanya'da Podemos ve Yunanistan'da Syriza ise sol popülist partilerdendir.*

ekonomik ve siyasi problemlerinin müsebbibi olarak gördüğü bu kesimleri açıkça afişe etmektedir (Mounk, 2021, s. 31). Popülist yöntemleri kullanan aşırı sağ partilerden Le Pen'in Ulusal Cephe partisine göre Avrupa'nın refah kaybına neden olan hem mülteciler hem de neoliberal politiklardır (Rydgren, 2008, s. 171-173; Akın, 2019, s. 35-36). Almanya'da Pegida mitinglerinde ve İtalya'da Lega Nord partisi lideri Salvini'nin söylemlerinde sıklıkla vurgulanan noktalar arasında yer alan, halkın yabancılar karşısında dezavantajlı bir duruma düştüğü ve iktidardakilerin bu durumla ve kendi halkı ile ilgilenmezken; Rusya lideri Vladimir Putin'in kendi halkını öncelediği tespitleri bizi Avrupa'daki sağ partilerle Rusya arasındaki ideolojik yakınlaşma ve benzerliklere götürür: Güçlü ve halkını önceleyen lider (Mounk, 2021, s. 32). Avrupa'daki sağ partiler ile Rusya'nın ilk teması Gorbaçov'un Glastnost ve Perestroika başlıklı reform politikalarıyla başlamış olsa da Putin yönetimi ile birlikte doğrudan ve/veya dolaylı ilişki ağları kurulmuş ve gelişmiştir³.

Avrupa'da popülist metotları kullanan sağ kesimler ve Rusya arasındaki bir diğer ortak nokta da ulus devletlerin önceliği vurgusudur. Küreselleşme ve Avrupa Birliği ile ulus devletlerin siyasi ve ekonomik bağımsızlıklarının belirli ölçülerde zedelendiği ve Brüksel'in önemli bir aktör olarak devletin bürokratik yapısında çeşitli reform paketleriyle yeniden yapılandığı devlet aygıtı, Avrupa şüphecilerine göre hantallaşmış ve zayıflatılmıştır. Ulusal egemenlik zedelenmiş ve bu eleştiriler AB'den çıkılması gerektiğine doğru yönelen tartışmaları da beraberinde getirmiştir. Sağ partiler bu durumu Rusya'nın üyesi olduğu Şangay İş Birliği Örgütü (ŞİO) örneği ile karşılaştırarak, ŞİO'nun ulus devlet egemenliğinin korunmasına öncelik veren ulus üstü bir aktör olduğunu vurgulamaktadır (Ak, 2022, s. 252). Bu noktada Kremlin bürokratlarından Vladislav Surkov'un egemen demokrasi kavramı üzerinde durmak gerekmektedir.

Rusya, SSCB'nin yıkılmasından sonra hızlı bir özelleştirme ve liberalleşme süreci yaşamış, sosyalizmin prestijini kaybetmesi ile ideolojik boşluk meydana gelmiş ve bundan sonra çeşitli ayaklanmalar, belirsizlikler ve kaosa varan bir süreç yaşanmıştır. Vladislav Surkov'a göre bu kaos ve belirsizlik süreci egemen demokrasi ile bertaraf edilmiştir: Egemen demokrasi Rusya'nın Batı demokrasilerinden farklı olarak evrensel bir demokrasiyi reddederken, egemenliğin demokrasiden önce geldiğini vurgular; Rusya'nın siyasi kültürüne uygun olarak kolektifin bireysele üstünlüğü; yoğun bir merkezileşme ve dikey iktidar; denetimin uluslararası aktörlerinin bertarafı gibi temel prensiplerle tanımlanmaktadır (Surkov, 2008, s. 21; Surkov, 2009; Polat, 2019, s. 61). Egemen demokrasinin öğeleri sağ popülistlerin siyasetlerinde de sıkça ön plana çıkartılan yukarıdaki satırlarda bahsedilen belirli konularla kesişmektedir. Liberal demokrasi eleştirisi ve demokratik kurumların işlevsizliğine sıklıkla vurgu yapan sağ popülistler Surkov'un evrensel bir demokrasi reddinin meşrulaştırılmasına neden olabilir. Ayrıca egemen demokrasi kuramındaki kolektif vurgusu ile sağ popülistlerdeki "biz, halkız!" söylemi de örtüşebilmektedir. Egemen demokrasinin ideolojik bir bagajının olmaması ve eklektik bir yapıda Rus milliyetçiliği ve kültürü, ortodoks kimliği, SSCB retoriklerini barındırması ve melez bir ideoloji olarak Putinizm (Başlamış & Deprem, 2018, s. 348) zemininde gelişmesi, otoriter popülist rejim olan Rusya'yı Avrupalı sağ popülistler için bir rol modeline dönüştürmüştür.

Avrupa ülkelerinde sağ partilerin önemli bir kesiminin Rusya ile doğrudan ve/veya dolaylı olarak yakın ilişki içinde olduğu kamuoyunda çok tartışılan meseleler arasındadır (Polyokova, 2014, s. 36- 40). Bu ilişki ağları Avrupa siyasetini şekillendirirken aynı zamanda Avrupa ülkelerinin altyapı yatırımları, teknoloji ve enerji kaynakları alanında Rusya ile istikrarlı bir şekilde ilerleyen ve zamanla bağımlılık ilişkisine doğru evrilen bir süreci de beraberinde getirmiştir. Avrupa ülkelerinde altyapı ve enerji gibi kritik alanlarda Rusya'nın doğal kaynak ve rezervlerinin önemli bir paya sahip olması (Sağlam, 2014, s. 228- 238) bu ilişkilerin konjonktürel dalgalanmalardan etkilenmeden, istikrarlı bir biçimde gelişmesini zorunlu kılmaktadır. Rusya'nın enerji kartı nedeniyle asgari bir zeminde devam etmesi planlanan bu ilişkiler, Ukrayna savaşı nedeniyle liberaller, sosyal demokratlar ve yeşiller tarafından sorgulanırken; aynı zamanda alternatif enerji kaynakları arayışına girişilmesiyle AB ülkelerinde ekonomik ve siyasi krizlere dönüşebilecek bir durum söz konusudur.

Kremlin yönetimi, düşünce kuruluşları, sivil toplum örgütleri ve medya platformları aracılığıyla Avrupa'daki sağ popülistlerle yakın ilişki içindedir. İtalya, Fransa, Almanya ve Avusturya gibi ülkelerde ortak iş konseyleri, yazılı, görsel, dijital basın ortaklıkları ve düşünce kuruluşları aracılığıyla Rus dış politikasının ve Kremlin yönetiminin propagandasını yapmak, Amerikan kültürünün empoze etmiş olduğu kültürel asimilasyona karşı ulusal kültürlerin görünürlüğünü artırmayı amaçlamaktadır (Shekhovstov, 2018, s. 189). 2008 yılındaki Güney Osetya savaşı, 2014 Ukrayna krizi ve Suriye iç savaşına müdahil olmasını, Kremlin, bu tarz

³ İtalya'daki Nord Lega partisi ile Rusya'daki iktidar partisi Birleşik Rusya arasında çeşitli konular üzerinde protokoller imzalanmıştır. Almanya, Avusturya ve Danimarka'da da benzer durumlar söz konusudur.

propaganda aygıtlarıyla ve Avrupa'daki sağ partner işbirlikleriyle yürütmüştür. Avrupalı sağ popülist partilerle işbirliği yürüten isimler arasında Rusya Liberal Demokrat Parti genel başkanı Vladimir Zhirinovskiy vardır.

Zhirinovskiy Avrupalı partnerleriyle ilişki ağlarını geliştirirken aynı zamanda muhalefet partisi üyesi kimliğiyle Kremlin yönetiminin demokrasi karnesinin güçlendirilmesini hedefler. Vladimir Zhirinovskiy sistem içi meşru muhalefet ve Rusya dışındaki sağcı popülist partnerlerle ortaklık ve işbirliği sürecini yönetirken; Alexandr Dugin ise entelektüel faaliyetleri yürütür (Rossman, 2015, s. 70). AB ülkelerindeki sağ popülistler ile Rusya arasındaki diyalogu yöneten isimler arasında Alexandr Dugin yer almaktadır. Dugin Moskova Devlet Ünivesitesi'ne bağlı araştırma kuruluşları ve Kremlin destekli diğer sivil toplum örgütleri ve derneklerde avrasyacı tezlerle şekillenen politik faaliyetler ve entelektüel girişimlerde bulunmaktadır.

Dugin'i Avrupalı sağ popülistler için çekici kılan Dördüncü Siyaset Teorisi başlıklı çalışmasıdır. Dördüncü siyaset teorisinin ana hatları şöyledir: Liberalizm, Marksizm ve faşizm modern çağın ideolojileridir ve yirminci yüzyılı şekillendirmiştir. Marksizm ve faşizm yenilgiye uğrayarak tarih sahnesinden çekilmiş ve liberalizm nihai zaferini ilan etmiştir. İdeolojik boyutu görmezden gelinen ve zamanla içselleştirilerek dünyayı ve gerçekleri liberalizm filtresinden okuyup evrensel bir ayniyet ve tek kutuplu dünya ile şekillenen siyasal düzen ortaya çıkmıştır. Bu nedenle yeni bir siyasi program olarak, liberalizm, marksizm ve faşizmin kalıntıları arasında işlerlik sağlayabilecek ve yeniden inşa edilecek unsurlar alınmalı ve yeni bir projenin temelleri atılmalıdır (Dugin, 2022).

Dugin, postmodern zamanlarda modernizmin günümüze uyarlanabilecek kullanışlı ideolojik aparatlarını yeni bir küresel düzen yaratmak için kullanmayı salık vermektedir. Tek kutuplu dünya sisteminin yarattığı hegemonya ve kültürel tek tipleşmeye karşı yerel ve özcu unsurlarla yaklaşılmalıdır. Yerel kültürün korunması, ailenin önemi, geleneksel cinsiyet kodları gibi muhafazakar unsurların korunmasında AB politikalarını eleştiren popülistler ile Dugin'in tezleri eşgüdüm içerisindedir. Toplumsal cinsiyet, din ve gençlik politikalarında aile değerleri ve Hristiyanlık vurgusu ön plana çıkarken, lgbt karşıtı söylemler Rusya ve Avrupa'lı sağ popülistler arasında ortaktır (Campbell, 2020, s. 31).

3. FRANSA'DA AŞIRI SAĞ VE POPÜLİZM: MARINE LE PEN

Fransa'da siyasi yelpazede aşırı sağda yer alan Ulusal Cephe (FN) 1972 yılında Jean Marie Le Pen tarafından kurulmuştur. Göç ve göçmen karşıtı bir parti olan Ulusal Cephe soğuk savaşın sona erdiği dönemden sonra, seksenli yıllardan itibaren ülke siyasetinde yükselen bir eğilim yakalamış ve seçimlerde oylarını artırmaya başlamıştır. FN'nin seçimlerde başarı göstermesi ve görünürlüğüünün artmasında, sosyalizmin siyasal alanda geri plana çekildiği, milliyetçilik ve kimlik hareketlerinin yükselişe geçtiği bir döneme denk gelmesi etkilidir. Yine bu dönemde yaşanan petrol krizinin etkileri, ekonomik durgunluk ve neoliberal iktisadi politikaların da FN'nin yükselişi üzerinde etkisi vardır. Göçmenlere yönelik güvenlikçi bir dil kullanan Le Pen, göç ve göçmenlerle ilgili olarak ülke siyasetinin şekillenmesini ve diğer partilerin de göçmenlere yönelik politika ve uygulamalarının gündeme gelmesini tetiklemiştir (Ceylan & Uslu, 2021, s. 86). 2011 yılında FN genel başkan değişikliğine giderek liderlik koltuğunu kızı Marine Le Pen'e devretmiştir. Marin Le Pen 2004 yılından 2017 yılına kadar Avrupa Parlamentosunda milletvekilliği yapmıştır. 2012 yılında Fransa cumhurbaşkanlığı seçimlerinde Hollande ve Sarkozy'nin ardından üçüncü olmuştur. 2017 yılında Cumhurbaşkanlığı seçimlerinde Macron'un karşısında seçimi ikinci olarak tamamlamış, parlamento seçimlerinde ise ulusal meclise girmiştir.

Marine Le Pen'in genel başkan olması ile FN ideolojik olarak aşırı sağdan güçlü bir cumhuriyet vurgusunun ön planda olduğu popülist sağa yönelerek önemli bir kırılma yaşamıştır (Saç, 2017, s. 259- 290). Bu ideolojik dönüşüm ve cumhuriyet vurgusunun temelinde neoliberal demokrasi krizi ile gelişen demokratik kurumların işlevsizleşmesi ve AB'nin ulusal meclis ve politikalarının üzerinden yer alan konumuna ve yetkilerine yönelik eleştiriler mevcuttur. Le Pen siyasetinde Avrupa şüphecilği, göçmen karşıtlığı ve islamofobi temel motiflerdir. Jean Marie Le Pen'in radikal sağ söylemlerinden farklı olarak antisemitizmi keskin bir biçimde eleştiren Marine Le Pen, Yahudi soykırımı için "barbarlığın zirvesi" ifadesini kullanırken; Müslümanların Avrupa sokaklarında namaz kılmasını ise Nazi işgali olarak yorumlar (Atikkan, 2014, s. 118). Le Pen'in aşırı sağ popülizminde düşman ve öteki olarak ilişkilendirilen göçmenler ve Müslüman kimliğidir. Birçok üçüncü dalga sağ popülist politikacı gibi Le Pen de göçlerle Avrupa topraklarına gelen farklı kültürlerin Avrupa'nın kültürel değerleri ve mirası ile uyumsuz ve zamanla kültürel uyumsuzluğun ve yozlaşmanın yaşanacağı bir süreci de beraberinde getireceğini belirtir (Hazareesingh, 2017). AB'nin ulus üstü, çok kültürlü ve kozmopolit

yaklaşımlarına şüphe ile yaklaşan Le Pen aynı zamanda siyasi ve ekonomik olarak Brüksel'e yetki devrini siyasi bir acizlik ve tam bağımsızlığa yönelik bir suikast girişimi olarak tanımlar.

Le Pen Rusya'da Putin yönetimi ile oluşan siyasi ve ekonomik düzeni olumlu değerlendirirken aynı zamanda Putin'in liderliğine ve kişiliğine olan hayranlığını da dile getirir (Atikkan, 2014, s. 146) Kremlin yönetimine sıcak bakmasının altında çeşitli sebepler vardır. Öncelikle Le Pen için Rusya, bağımsız ve egemen bir ülkedir. Egemen demokrasi teorisine göre iç ve dış siyasetini şekillendiren Rusya, Batı'nın üstünlüğüne dayalı tek kutuplu dünya sistemine ve hegemonyasına karşı çok kutuplu dünya düzenini savunur. ABD ve AB arasındaki transatlantik ittifakının zayıflamasına ve buna karşı bir hamle olarak Avrupalı sağ popülistlerle sıkı işbirliği girişimine yönelik dünya kamuoyunda gerçekleşen tartışmalarda, Marine Le Pen Rusya'dan yana tavır almakta; süper güç olarak Amerika'nın hegemonyasını eleştirmekte, Fransa'nın NATO'nun askeri kanadından ayrılması gerektiğini vurgulamaktadır (France 24, 2022) 2014 yılında Rusya'nın Kırım'ı ilhak etmesini olumlu karşılayan Le Pen, Kırım'ın Rusya'nın bir parçası olduğunu ve referandum sonucuna saygı duyulması gerektiğini belirtir (Sputnik Türkiye, 2022).

Cumhurbaşkanlığı seçimleri için Rusya'dan finansal destek aldığı iddiaları kamuoyunda tepki toplarken bunları sert bir biçimde reddeden Le Pen sadece 2014 yılında FN'nin bir Rus bankasından 9 milyon euro kredi aldığını ise doğrulamıştır (T24, 2017). Şeffaflık eleştirilerine yönelik Fransız bankalarından kredi alamaması nedeniyle bu yolu seçtiğini belirtir. Le Pen'in bu ifadeleri John Keane'in Yeni Despotizm olarak adlandırdığı patronaj (kayırmacılık) ağlarının, himayecilik ilişkilerinin sistemin tüm kapılarını açtığı ve siyasi, ekonomi, sosyal, kültürel alanı yeniden belirleyerek gündelik hayatı şekillendiren bir yönetim modelini hatırlatır (Keane, 2021, s. 45- 48). Fransız bankalarından kredi alamayan Le Pen, sponsoru olduğu iddia edilen (Vinocur, 2016a; Vinocur, 2016b; Rosenberger & Morley, s. 5; LSE European Politics and Policy (EUROPP) Blog, 2022, s. 1; Laurelle, 2016, s. 10) Kremlin yönetiminin tezleri ile uyumlu söylem ve politika üretirken aynı zamanda patronaj ilişkilerini de güçlendirmektedir. Avrupa parlamentosunda FN ve diğer sağ popülist parti üyelerinin katılmış olduğu 2012 yılındaki Moskova Uluslararası Parlamento Forumu'nda Ukrayna'daki siyasi gelişmelerin Washington destekli gösteriler olduğu, ABD'nin AB'yi Rusya'ya yönelik yaptırımlara zorladığı eleştirilirken; AB ve Rusya arasındaki ilişkilerin güçlendirilerek Avrasya jeopolitiğinin kurulması vurgulanmıştır (Shekhovstov, 2018, s. 241). Finansal ilişkiler, ortaklıklar ve patronaj ağları Le Pen ve FN gibi sağ popülistlere destek ve güç sağlarken diğer taraftan AB'ye alternatif ulus üstü aktör olarak Avrasya jeopolitiğinin kurumsallaşma hamleleri hedeflenmektedir. Finansal destek ve çeşitli ortaklıklarla gelişen himayecilik ilişkileri aynı zamanda Batı'ya alternatif ekonomik siyasi ve kültürel bir organizasyon olarak Avrasya oluşumunu yaratmıştır. Siyasi ve ekonomik alternatifin yanında Batı kültürüne ve yaşam tarzına karşı muhafazakâr ve yerel öğelerle bezenmiş kültürel alan da söz konusudur.

4. 2022 FRANSA SEÇİM SONUÇLARININ UKRAYNA-RUSYA SAVAŞI BAĞLAMINDA ELE ALINMASI: POPÜLİST POLİTİKALAR VE EKONOMİK GÖSTERGELER

24 Şubat 2022 tarihinde Rusya Federasyonu'nun Ukrayna'ya yaptığı askeri saldırının gölgesinde Avrupa'nın birçok ülkesinde seçimler yapılmıştır. Bu ülkeler arasında yer alan Fransa'da da 10 Nisan ve 24 Nisan 2022 tarihlerinde iki turlu Cumhurbaşkanlığı seçimi yapılmış ve mevcut Cumhurbaşkanı Emmanuel Macron seçimi kazanmıştır. Fakat ikinci turda Macron'un karşısına rakip olarak kalan Marine Le Pen oylarında bir önceki seçime göre önemli bir artış sağlamıştır. 12- 19 Haziran'da yapılan iki turlu Parlamento seçimlerinde de Ulusal Cephe tarihinin en yüksek sandalye sayısına ulaşmıştır (Euronews, 2022). 577 milletvekili Ulusal Meclis'te meclis salt çoğunluğu 289'dur. Fransa Cumhurbaşkanı Emmanuel Macron, Cumhuriyet Yürüyüşü (LREM) ile Horizons (Ufuklar) ve Demokrasi Hareketi (MoDem) partilerinden oluşan Ensemble adında bir konfederasyon oluşturarak seçimlere girmiştir Genel başkan olduğu vurgusu başka bir cümle ile eklenebilir -kritik bir bilgi ise-burada anılmı bozukluğu yaratmış. Sandık sonuçlarına göre Macron'un partisinin milletvekili sayısı meclis salt çoğunluğunu sağlayamayarak 245'te kalırken; Jean-Luc Melenchon'un liderliğindeki Boyun Eğmeyen Fransa Hareketi, Sosyalist Parti, Komünist Parti ve Yeşiller Partisi'nin oluşturduğu NUPES (Yeni Ekolojik ve Sosyal Halk Birliği) ittifakı ise seçimde 133 sandalye çıkararak ikinci parti olmuş ve sağ popülist Marine Le Pen'in partisi Ulusal Birlik (FN) ise 89 milletvekiliyle üçüncü olmuştur (Kirby, 2022). Siyasi yelpazede merkez sağda konumlanan Cumhuriyetçiler Partisi (LR), Bağımsızlar ve Demokratlar Birliği (UDI) gibi diğer sağ partiler 64 milletvekili ile parlamentoda temsil hakkı kazanmıştır. Ukrayna- Rusya savaşı sonrası AB ülkelerinde genel olarak -kamuoyunda, yazılı, görsel ve dijital medyada-birbirine daha çok kenetlenme ihtiyacı ortaya çıkmış, birlik duygusu ve Avrupalılık değerlerinin önemi daha

da artmıştır. Böyle bir iklimde seçimlere giden Fransa'da ise parlamentoda merkez zayıflayarak; sağ ve sol partiler (radikalden ılımlısına) sandalye sayısını arttırmış ve aşırı sağ tarihi bir başarı elde etmiştir.

Ukrayna'dan AB ülkelerine yaklaşık altı milyon kişinin göç etmesiyle birlikte aşırı sağ popülistlerin ırkçılık ve göçmen karşıtı politikaları seçim sürecinde kamuoyunda göçmen nüfus hareketliliği üzerinden tartışılmıştır. Aşırı sağ parti Reconquete'nin genel başkanı Zemmour Ukrayna'dan gelen mültecilere duygusal bakıldığını ve Fransa'nın yeni bir mülteci akını ile karşı karşıya olduğunu belirterek sadece Fransa ile bağları bulunan ve akrabalarının ve aile üyelerinin Fransa'da yaşayan Ukraynalılara vize verilmesi gerektiğini söylemiştir (Rushton, 2022). Zemmour Müslüman mültecilerin Fransa ve Hristiyan Avrupa kültürüne yabancı olduğunu, Ukraynalılar'ın ise "bizlerden biri" olduğunu belirtir (France24, 2002). Le Pen savaştan kaçan Ukraynalılarla dayanışmanın önemli olduğunu vurgularken aynı zamanda Ukrayna'nın tam bağımsızlığını ve egemenliğini yeniden kazanması için çaba gösterilmesi gerektiğini ve Rusya ile diplomatik kanalların açık olması gerektiğini belirtir (Impelli, 2022). Ukrayna'ya insani yardım ve kayıplarını telafi etmesi için maddi yardımların seferber edilmesi gerektiğini söyleyen Le Pen Ukrayna'ya silah teslimatına karşı olduğunu açıkça belirtir (Barry, 2022).

Le Pen söylemlerinde NATO'nun varlığının sorgulanması gerektiğini ve SSCB'nin yıkılması ile işlevini tamamladığını sıklıkla vurgularken aynı zamanda Ukrayna savaşı öncesinde Avrupa kamuoyunda çokça tartışılan bir mesele olarak NATO üyeliği, sağ popülistlerin Avrupa ordusu ve NATO ikilemini gözler önüne sermektedir. Ukrayna savaşından önce Macron "NATO'nun beyin ölümü gerçekleşti." ifadesini kullanarak transatlantik ittifak arasında yaşanan sorunlar nedeniyle AB'nin kendi ordusunu kurması gerektiğini söylemiştir (Independent Türkçe, 2019). Trump'ın NATO'ya mesafeli yaklaşımı ve İngiltere'deki Brexit uygulamaları nedeniyle PESCO (Permanenet Structured Cooperation) olarak adlandırılan Avrupa için alternatif bir güvenlik modeli, AB'nin yirmi üç üyesinin savunma ve güvenlik alanında daha sıkı işbirliği ve koordinasyonu için Kalıcı Yapılandırılmış İşbirliği ve Savunma Anlaşması imzalanmıştır (BBC NEWS Türkçe, 2017).

Fakat Ukrayna-Rusya savaşı ile transatlantik ittifak güçlenmiş, Rusya'ya karşı askeri bir güç olarak NATO'nun önemi ortaya çıkmıştır. ABD ve AB ülkeleri arasında askeri birliktelik, siyasi işbirliği güçlenmiş ve Batı değerlerine bağlılık vurgusu ön plana çıkmıştır. Le Pen gibi sağ popülist liderler ise Ukrayna savaşından sonra Nato ile Rusya arasında stratejik bir yakınlaşma önerisinde bulunmuştur (Sandford, 2022). Ukrayna savaşı ile birlikte sağ popülistlerin savaşa yönelik bu temkinli ve belirli alanlarla sınırlandırılmış eleştirileri, Rusya ile AB ülkelerindeki sağ popülistlerin işbirlikleri ve patronaj ilişkilerinin varlığını kamuoyu önünde tartışılmasına ve sorgulanmasına neden olmaktadır (Özcan, 2021, s. 71- 76). Ayrıca üçüncü dalgaya popülizmin bir unsuru olarak Ukrayna-Rusya savaşı ile Kremlin yönetimi ve Vladimir Putin'e yönelik ifadeler ve tanımlamalar popülizmin bu dalgasının temel öğeleri olarak literatüre katkı sağlayabilir.

Le Pen AB'nin Rusya'ya yönelik yaptırımlarının çok ağır olduğunu ve bu yaptırımların Avrupa'yı etkileyebileceğini vurgularken özellikle Rusya'da petrol ve doğalgaz alımını kısıtlayan yaptırımların uygulanmaması gerektiğini ifade eder. Fransa'nın Rus rezervlerine bağımlı olması ülke ekonomisinin temel sektörleri ve altyapı yatırımlarında oluşabilecek olumsuz durumlar ekonomik daralmayı da beraberinde getirebilmektedir. Sadece Fransa özelinde değil tüm Avrupa ülkelerinde Ukrayna-Rusya savaşının etkileri gözlemlenebilmekte, hükümetler enerji tasarrufu konusunda çeşitli önlemler alırken aynı zamanda hane halklarına yönelik sübvansiyon uygulamaları ve mali destek paketleri açıklamaktadır. Sosyal devlet ve refah devleti politikalarının Ukrayna savaşı ve pandemiyle yeniden önem kazanması sonucu kamusal mal ve hizmetlerin önemi bir kez daha ortaya çıkmıştır. Birçok AB ülkesinde neoliberal politikalarla gelişen özelleştirme ve piyasalaştırma süreci ile gıda, sağlık, eğitim ve barınma gibi temel sektörlerde yaşanan eşitsiz ve adil olmayan dönüşümler kamunun düzenleyici işlevi ve yeniden dağıtım mekanizmalarının önemini ve bunların hızlı bir biçimde hayata geçirilmesi gerektiğini açığa çıkarmıştır.

Ukrayna savaşı nedeniyle AB ve üye ülkeler Rusya'ya uyguladıkları yaptırımlar nedeniyle herhangi bir olumsuz durum ve kriz ortamıyla karşılaşmamak için çeşitli önlemler almaya başlamıştır. Enerjide Rusya'ya bağımlılığı azaltabilmek için alternatif enerji kaynakları arayışına yönelen AB, iklim ve gıda gibi küresel boyutlu alanlarda yeni bir yol haritası oluşturmaya çalışmaktadır. Dünyanın en önemli tahıl üreticilerinden biri olan Ukrayna topraklarında süren savaş nedeniyle gıda krizi tüm dünyayı tehdit etmekte, küresel ısınma ve iklim kriziyle birlikte kıtlık meselesi uluslararası kamuoyunda çokça tartışılmaktadır. AB ülkeleri öncelikle Ukrayna topraklarından deniz yoluyla tahıl ürünlerinin lojistik sürecini güvenli bir şekilde yürütebilmek için sevkıyatı, NATO ülkelerinin gözlemciliğinde oluşturulan koruyucu bir koridor kurulmasına karar vermiştir (Habertürk, 2022). En temel ihtiyaç olarak gıda ürünlerinin lojistik sürecinde, AB ve NATO üyelerinin

koordinasyonu, popülistlerin transatlantik ittifakına yönelik eleştirilerinin ve Avrupa ordusu gibi alternatif savunma konseptinin bir süreliğine rafa kaldırılmasına neden olmuştur.

Gıda krizinin bir diğer muhtemel sonuçlarından biri de Avrupa’ya yönelecek göç dalgasıdır. AB Sınır Koruma Ajansı (FRONTEX) Ukrayna’da aksayan tahıl dağıtımı nedeniyle Avrupa’ya Afrika, Asya ve birlik üyesi olmayan Avrupa ülkelerinden yoğun bir göç gelebileceği konusunda açıklamalar yapmıştır (The Baltic Times, 2022). Göç dalgası AB ülkelerinde ırkçı ve popülist politikaları tetikleyerek aşırı sağcıların elini güçlendirebilecektir. İklim ve gıda krizi konusunda Le Pen, serbest piyasa ekonomisini neden olarak görmekte ve küresel bir model yerine yerelin öncü olduğu bir proje önermektedir (Yeşil Gazete, 2022). Sağ popülistlerin tek kutuplu dünya düzeninin yaratmış olduğu uluslararası kartellere yönelik eleştirileri ve buna alternatif bir model olarak yerelcilik vurgusu Le Pen’in seçim kampanyasında öne çıkardığı noktalar arasındadır.

AB Rusya’dan petrol ithalatını azaltmak için araştırmalar yürütürken bir taraftan da artan petrol fiyatlarına karşı karayolunda hız sınırı limitleri düşürülmekte ve toplu ulaşımı özendirici uygulamalar yürürlüğe girmektedir. Doğalgaza karşı kömürün ısınma alternatifi olarak ele alınması ve AB ülkelerinde yoğun tartışmaların yaşandığı nükleer santrallerin yeniden açılması talepleri, Ukrayna savaşının yarattığı gündem maddelerindedir. Nükleer santrallerin açılması konusu savaştan önce de Avrupa kamuoyunda tartışılıyordu. Aralarında sağ popülist lider Victor Orban’ın da bulunduğu yedi AB üyesi lider, Avrupa komisyonuna yazdıkları mektupta, uygun fiyatlı ve düşük karbon salımlı bir hidrojen olarak nükleer enerjinin enerji piyasasına önemli katkı sağlayabileceğini belirtmektedir (EkoTürk, 2021).

AB sürdürülebilir enerji ve enerji güvenliği politikalarına yönelik hedeflerini (Aydın, 2015) Ukrayna- Rusya savaşına kadar istikrarlı bir biçimde yürütürken savaşla birlikte enerji arz problemi tehlikesi yaşamış ve alternatif enerji arayışlarına başlamıştır. Le Pen’e göre savaşla birlikte daha görünür olan enerji krizinin sebebi, uzun süredir sistemli bir şekilde yeşil siyasetin öncülüğünde nükleer enerjiden vazgeçilmesidir (Gdh Haber, 2022). Le Pen seçim kampanyasında nükleer ve hidrojen santrallerinden ekonomik ve ekolojik enerji üretilmesi başlıklarını ön plana çıkarırken, rüzgâr enerjisini desteklemediğini ve altı yeni Avrupa Basınçlı Reaktör inşa etmeyi hedeflediğini belirtmiştir (Moussu, 2022). Nükleer enerjinin düşük karbon salınımı için de uygun bir alternatif olduğunu belirten Le Pen enerji politikalarındaki bu alternatif modelleri hem Fransa ekonomisinin potansiyeli hem de üretim ve ihrac kapasitesi için önemli olduğunu vurgular.

5. SONUÇ

Ukrayna-Rusya savaşı, Avrupa’da aşırı sağ popülizmin gücünü ve etkinliğini gün geçtikçe arttıran bir faktör haline almıştır. Bu dönem ayrıca, aşırı sağ popülist partilerin söylem ve politikalarının tarihte hiç olmadığı kadar kamuoyunda yoğun bir şekilde tartışılır olduğu ve karşılık bulduğu bir dönem olmuştur. Özellikle çalışmanın inceleme odağındaki 2022 Fransa Seçimleri örneğinde de görüleceği gibi, aşırı sağ bir parti olan FN’nin iktidarın en güçlü iki adayından biri olması bu iddiayı güçlendirmektedir. İki binli yılların başından itibaren istikrarlı bir biçimde yükselen Avrupa’daki aşırı sağ popülist hareketlerin, Rusya ile ekonomik ve siyasi ilişkilerini güçlendirme eğilimi dikkat çekmektedir. AB’nin lokomotif ülkelerinden biri olan Fransa’da Marine Le Pen liderliğindeki FN, savaşın başlamasıyla diğer popülist partiler gibi Kremlin’e yönelik temkinli ve kısıtlı eleştirilerde bulunmuş, Rusya ile diplomatik kanalların açık kalmasının gerekliliğini vurgulamıştır. Diplomatik temasın açık kalması talebi normal bir uluslararası politik süreçte destek olarak değerlendirilmese de olağan dışı dönemlerde bu talebin dahi destek olarak yorumlanabileceği aşikârdır. Fransa seçimlerinde Le Pen’in oylarının artması, savaşın tedirgin ve belirsiz ikliminde milliyetçiliğin ve popülizmin yükselişi olarak değerlendirilebilmektedir. Diğer taraftan Le Pen gibi öteki sağ popülist aktörlerin de Kremlin ile ilişkileri sorgulanmaya başlanmıştır. Bu süreç Avrupa’da siyasal yelpazenin farklı iki kesite ayrıldığına dair işaretler barındırmaktadır: Bir tarafta Batı kimliği ve değerlerinin ön planda olduğu küresel ve çok kültürlü AB politikaları, diğer tarafta ise ulusal kimliklerin ve yerel motiflerin güçlü biçimde vurgulandığı aşırı sağ popülistler vardır. Ukrayna-Rusya savaşı, 2022 Fransa seçimleri üzerinden Avrupa’daki bu mevziler arasındaki keskinliği ve geçişliliği görebilmek açısından önem taşımaktadır.

AB’nin Rusya’ya yönelik yaptırımları ve bu yaptırımların sebep olabileceği olumsuz durumlardan korunabilmek için aldığı önlemler, sağ popülistler için oy potansiyellerini arttırabilmek açısından fırsat olarak nitelendirilebilecek durumlar ortaya çıkartmıştır. Rusya’dan enerji alımının sınırlandırılması, Le Pen, Orban ve daha birçok aşırı sağ liderin nükleer enerji ve kömür gibi alternatif politikalarının test edilebilirliği açısından önemlidir. Popülistlerin yıllardır vurguladığı enerji bağımsızlığı ve kendi enerji ihtiyacını

üretebilecek kapasiteye sahip olmaları gerekliliği konuları savaşla birlikte Avrupa kamuoyunda çokça tartışılmaktadır. Enerji tasarrufu kapsamında kentlerde aydınlatma kısıtlamasına gidilmesi beraberinde güvenlik problemini de getirmiştir. Bu paralelde, karanlık cadde ve sokaklarda suç ve terör olaylarının gerçekleşebileceği korkusunu yaşayan Avrupalılar arasında, bu durumdan göçmen ve mültecileri sorumlu tutabilecek ırkçılık ve nefret söylemleri şimdiden yükselmeye başlamıştır.

Ukrayna- Rusya savaşı ile ivme kazanan küresel enflasyonist artış, AB ülkelerini de etkilemiş, gıda, barınma ve yaşam maliyetlerinde artışlar yaşanmış, sosyal devlet destekleri gündeme gelerek hane halkları korunmaya çalışılmıştır. Neo-liberal ekonomi politikalarının sorgulandığı bu dönemde alternatif korumacı politikalarla gelişen bir iktisadi sürecin de kapıları aralanmıştır. Sosyal yardımlar ve sübvansiyonların gündeme gelmesi eş zamanlı olarak kamu kaynaklarının denetimi ve şeffaflığı tartışmalarını da arttırmaktadır. Savaşın siyasi, ekonomik ve sosyal boyutları, Avrupalıların günlük yaşamlarını etkilerken, AB ülkelerindeki iktidar partileri ve koalisyon ortakları farklı ideolojik geleneklerden gelmelerine rağmen Avrupalı değerler ve birlik ruhu etrafında bir arada durmaya çalışmaktadır. Aşırı sağ popülistlerin yürüttükleri strateji ve yöntem burada önem kazanmaktadır. Seçim dönemlerinde Fransa örneğinde görüldüğü üzere, sağ popülistlerin seçim vaatleri, projeleri ve söylemleri ile şekillenen bir siyasi konjonktür gelişmektedir. Bu süreç, Avrupa'da konjonktürün uzaması halinde siyasetin yeni bir merkez arayışına gireceğine dair endişeleri de barındırmaktadır.

Buradan hareketle Le Pen gibi siyasette popülist araçları kullanan radikal sağcıların Ukrayna-Rusya savaşında diplomasi kanallarının açılmasını vurgulaması, uluslararası toplumun savaşın taraflarına diyalog ve müzakere yollarının açılmasını sağlayabileceğini düşündürmektedir. Buna örnek olarak Türkiye'de Antalya Diplomasi Forumu gibi platformlar aracılığıyla global sorunların çözümü için politika yapımcılar, siyasi aktörler, uzmanlar ve bilim insanları tarafından çok boyutlu, geniş katımlı ve diyalog temelli kanalların kullanımı verilebilir (Üste & Aydın, 2022). Enerji kaynakları konusunda sağ popülistlerin alternatif arayışları aslında küresel bir problem olarak iklim değişikliği, su kıtlığı ve küresel ısınma gibi tüm dünyayı etkisi altına alan çevre sorunlarının bir sonucudur. Savaş nedeniyle Rusya'nın enerji kaynaklarına alternatif arayışlar, doğal kaynakların kıtlığını ve bazı ülkelerin tekelleri konuma geldiğini bir kez daha gözler önüne sermektedir.

Günümüzde çokça tartışılan antroposen çağ kavramını, kapitalist sistemin işlemesiyle beraber insanlığın doğa üzerindeki tahakkümüyle ortaya çıkan sorunların ve eşitsizliklerin geri döndürülmesi zor hasarlar veren ve bir biçimde kaosa yol açabilecek bir dönem olarak el alırsak, çevre, gıda ve doğal kaynaklar konusunda olumsuz bir döneme girileceği olasıdır. Bu nedenle Ukrayna-Rusya savaşının yaratmış olduğu yıkım ve maliyetler ile savaşın insani boyutuna yönelik çözüm modellerinin geliştirilmesi yaşamsal bir hal almıştır. Sonuç olarak bir tarafta aşırı sağ popülist otoriter yönetimlerle, diğer tarafta savaşın yaratmış olduğu iktisadi ve siyasi krizle gelişen konjonktür nedeniyle demokrasinin temel değerlerinin (diyalog, müzakere, çokseslilik, hukuk devleti ilkeleri vb) önemi bir kez daha ortaya çıkmıştır. Çözümlerin toplumsal destek ve katkıdan yoksun üretilmesi, ya çözüme ilişkin etkinliği olanaksız kılacaktır ya da çözümün sürdürülebilirliğini sağlamış olacaktır. Özellikle Avrupa, günümüzdeki refah seviyesine ulaşmada anahtar rol oynayan çıkarlarda birleşme, farklılıklarla kazanma ilkesini yeniden hatırlamalı, bu ilkeleri küresel çapta yaygınlaştırmaya öncülük etmelidir. İkinci Dünya Savaşı sonrası yıkımdan çıkabilmek Avrupa için mümkün olduysa, küresel yıkımlardan da çıkmak, doğru modellerle mümkün olabilecektir.

Etik Beyan: Bu çalışma için etik kurul gerekliliği yoktur. Aksi bir durumun tespiti halinde Sosyal Ekonomik Araştırmalar Dergisinin hiçbir sorumluluğu olmayıp, tüm sorumluluk çalışmanın yazar(lar)ına aittir.

Yazar Katkı Beyanı: 1. Yazarın katkı oranı %50 2. Yazarın katkı oranı ise %50'dir.

Çıkar Beyanı: Yazar(lar) herhangi bir çıkar çatışması olmadığını beyan etmektedir(ler).

İntihal Beyanı: Turnitin yazılımla makalenin benzerlik taraması yapılmıştır.

Lisans: CC BY-NC. Creative Commons Atıf-GayriTicari-Türetilemez 4.0 Uluslararası Lisansı ile lisanslanmıştır.

Ethics Statement: There is no ethical committee requirement for this study. In case of detection of a contrary situation, the Journal of Social Economic Research has no responsibility and all responsibility belongs to the author (s) of the study.

Author Contributions Statement: 1st author's contribution rate 50%, 2nd author's contribution rate 50%.

Conflict of Interest: The author(s) declare/ declares that there is no conflict of interest.

Plagiarism: A check for plagiarism on this article was conducted by using Turnitin Software.

License: CC BY-NC. Licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives 4.0 International License.

KAYNAKÇA

- Adorno, T. W. (2020). *Yeni Sağ Radikalizminin Vecheleri ve Geçmişin İşlenmesi Ne Demektir?* (Ş. Öztürk, & T. Onur, Çev.) İstanbul: Metis Yayınları.
- Ak, E. (2022). Rusya ve Avrupa Aşırı Sağı Üzerine Bir İnceleme. *TURAN- SAM*(53), 251- 258.
- Akın, A. Z. (2019). Neoliberalizm Etkisinde Sağ Popülizmin Yükselişi: Abd, Macaristan ve Fransa Örnekleri. *Uluslararası Politik Araştırmalar Dergisi*, 5(1), 27-39.
- Arman, M. N., & Üste, A. N. (2021). Avrupa Birliği'nde Otoriteryan Popülizm. M. N. Arman, & Ç. Cengiz içinde, *Sosyal, Kimlik ve Kültürel Boyutlarıyla Avrupa Birliği* (s. 139-154). Ankara: Astana Yayınları.
- Aslan, A. (2022). Popülizm. M. A. Ağcan içinde, *Çağdaş Siyaset Teorisi* (s. 447- 477). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Atikkan, Z. (2014). *Avrupa Benim Batı Avrupa'da Aşırı Sağın Yükselişi*. İstanbul: Metis Yayınları.
- Aydın, Ü. (2015). Theoretical Framework of the European Union's Energy Security Challenges in 21st Century. *Eurasian Academy of Sciences Euroasian Studies/ Avrasya Çalışmaları*, 2, 48-60.
- Barry, E. (2022, April 14). *What a Marine Le Pen Victory in France's Elections Could Mean for the War in Ukraine*. September 30, 2022 tarihinde TIME: <https://time.com/6166437/marine-le-pen-french-elections-ukraine-russia/> adresinden alındı
- Başlamış, C., & Deprem, O. (2018). *Vladimir Vladimiroviç Putin Rusya'yı Ayağa Kaldıran Lider*. İstanbul: Doğan Kitap.
- Baykan , T. S. (2019). Popülizm, Personalizm, Patronaj. *Toplum ve Bilim*, 147, 10-45.
- BBC NEWS Türkçe. (2017, Kasım 14). *Avrupa'nın 'NATO'ya Alternatifi' Pesco Hakkında Bilinmesi Gerekenler*. Eylül 19, 2022 tarihinde BBC News Türkçe: <https://www.bbc.com/turkce/haberler-41978775> adresinden alındı
- Beyme, K. v. (1988). Right- Wing Etremsism in Western Europe. *West European Politics*, 11(2), 1-18.
- Bogdanor, V. (1999). *Blackwell'in Siyaset Bilimi Ansiklopedisi (A-K)*. (B. Peker, E. Yükselci, & L. Keskiner , Çev.) Ankara: Ümit Yayıncılık.
- Campbell, B. F. (2020). How The European Far Right and Russia Have Joined Forces Against Brussels. *Atlantisch Perspektief*, 1(44), 30- 35.
- Canovan, M. (1981). *Populism*. New York: Harcourt Brace Jovanovich.
- Ceylan, A., & Uslu, İ. (2021). Göç ve Siyaset: 50. Yılında Ulusal Cephe/ Ulusal Birlik'in Göç Politikaları. *UPA Strategic Affairs*, 3(1), 79- 92.
- Dugin, A. (2022). *Dördüncü Siyaset Teorisi*. (O. E. Özenç, Çev.) İstanbul: Kronoloji yayınları.
- EkoTürk. (2021, Mart 26). *Avrupa'nın 'NATO'ya Alternatifi' Pesco Hakkında Bilinmesi Gerekenler*. Eylül 20, 2022 tarihinde EkoTürk: <https://www.ekoturk.com/haber/7-ab-ulkesi-nukleere-destek-cagrisi-yapti/> adresinden alındı
- Euronews. (2022, Haziran 20). *Fransa'da Seçim Sonuçları: Maron Salt Çoğunluğu Kaybetti, Le Pen Tarihi Başarı Elde Etti*. Eylül 17, 2022 tarihinde Euronews: <https://tr.euronews.com/2022/06/19/fransa-secimleri-macron-parlamentoda-cogunlugu-kaybetti-le-pen-tarihi-basari-elde-etti> adresinden alındı
- Fassin, E. (2018). *Popülizm: Büyük Hınç*. (G. Kırnalı, & İ. Kocael, Çev.) Ankara: Heretik.
- Finchelstein, F. (2019). *Faşizmden Popülizme*. (A. Karatay, Çev.) İstanbul: İletişim Yayınları.
- France 24. (2022, April 13). *Le Pen Wants France Out of Nato Integrated Command Backs Nato- Russia Links*. September 20, 2022 tarihinde France 24: <https://www.france24.com/en/france/20220413-le-pen-wants-france-out-of-nato-integrated-command-backs-nato-russia-links> adresinden alındı
- France24. (2002, March 9). *French Far Right Candidate Zemmour Says Ukrainian Welcome but not Arab Refugees*. September 18, 2022 tarihinde France 24: <https://www.france24.com/en/europe/20220309-french-far-right-candidate-zemmour-says-ukrainians-welcome-but-not-arab-refugees> adresinden alındı

Gdh Haber. (2022). *Fransız politikacı Marine Le Pen: AB jeopolitik bir hata yaptı*. Eylül 20, 2022 tarihinde Gdh Haber: <https://gdh.digital/le-pen-ab-jeopolitik-bir-hata-yapti-39729> adresinden alındı

Habertürk. (2022, Mayıs 24). *Gıda krizine karşı Ukrayna'nın gemilerini AB ve NATO mu koruyacak?* Eylül 16, 2022 tarihinde Habertürk: <https://www.haberturk.com/gida-krizine-karsi-ukrayna-nin-gemilerini-ab-ve-nato-mu-koruyacak-3448247> adresinden alındı

Hanağası, U. B. (2021). Alman milliyetçiliği bağlamında aşırı sağ hareketlerin dünü ve bu günü. *Doktora Tezi*. Kocaeli: Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Hazareesingh, S. (2017, April 22). September 18, 2022 tarihinde Politico: <https://www.politico.eu/article/marine-le-pen-national-front-has-already-won-france-election/> adresinden alındı

Impelli, M. (2022, April 20). *Marine Le Pen Warns France Could See Direct Conflict With Russia*. September 19, 2022 tarihinde Newsweek: <https://www.newsweek.com/marine-le-pen-warns-france-could-see-direct-conflict-russia-1699478> adresinden alındı

Independent Türkçe. (2019, Kasım 8). *Avrupa ordusu Kurulmasını isteyen Macron: NATO'nun beyin ölümü gerçekleşti*. Eylül 19, 2022 tarihinde Independent Türkçe: <https://www.indyrturk.com/node/89641/d%C3%BCnya/avrupa-ordusu-kurulmas%C4%B1n%C4%B1-isteyen-macron-natonun-beyin-%C3%B6l%C3%BCm%C3%BC-ger%C3%A7ekle%C5%9Fti> adresinden alındı

Keane, J. (2021). *Yeni Despotizm*. (İ. F. Çekem, Çev.) İstanbul: İletişim yayınları.

Kirby, P. (2022, Haziran 20). *BBC NEWS Türkçe*. Eylül 2022, 19 tarihinde Fransa Seçimleri: Macron'un Partisi Ulusal Meclis'te Çounluğu Kaybetti: <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-61860850> adresinden alındı

Laurelle, M. (2016). France Mainstreaming Russian Influence. A. Polyakova , Laruelle Marlene, S. Meister, N. Barnett, R. Sikorski, & D. P. Center (Dü.) içinde, *The Kremlin's Trojan Horses* (s. 7-12). Atlantic Council Policy on Intellectual.

LSE European Politics and Policy (EUROPP) Blog. (2022, January 6). *Why is Poland's ruling party building closer links with right-wing Eurosceptic groups?* April 10, 2023 tarihinde LSE European Politics and Policy (EUROPP) Blog: https://eprints.lse.ac.uk/114145/1/europpblog_2022_01_06_why_is_polands_ruling_party_building_closer.pdf adresinden alındı

Moffitt, B. (2020). *Popülizmin Küresel Yükselişi Pefromans, Siyasi Usliip ve Temsil*. (O. Özgür, Çev.) İstanbul: İletişim Yayınları.

Mouffe, C. (2019). *Sol Popülizm*. (A. Yanık, Çev.) İstanbul: İletişim Yayınları.

Mounk, Y. (2021). *Demokrasinin Halkla İmtihanı Liberal Demokrasinin Krizi, Otoriter Popülizmin Yükseliş*. (İ. Özekmekçi, Çev.) İstanbul: h2o kitap.

Moussu, N. (2022, January 27). *Le Pen's climate programme: pro-nuclear and pro-hydrogen, but anti-wind*. September 19, 2022 tarihinde Euractiv: <https://www.euractiv.com/section/energy/news/le-pens-climate-programme-pro-nuclear-and-pro-hydrogen-but-anti-wind/> adresinden alındı

Mudde, C. (1995). Right-wing extremism analyzed A comparative analysis of the ideologies of three alleged right-wing. *Ettropean Journal of Political Research*, 27, 203-221.

Mudde, C. (2017). Introduction to the Populist Radical Right. C. Mudde içinde, *The Populist Radical Right A Reader* (s. 1- 10). New York : Routledge .

Mudde, C. (2022). *Günümüzde Aşırı Sağ*. (S. E. Türközü, Çev.) Ankara: Nika Yayınevi.

Mudde, C., & Kaltwasser, C. R. (2017). *Populism A Very Short Introduction*. New York: Oxford University Press.

Müller, J. W. (2017). *Popülizm Nedir?* (O. Yıldız, Çev.) İstanbul: İletişim Yayınları.

Müller, J. W. (2018). *Popülizm*. İstanbul: İletişim Yayınları.

- Özcan, E. (2021, Mayıs). *Avrupa'lı Popülistlerin Rusya ile İlişkileri: İş Birliği mi, Komplo mu?* Eylül 18, 2022 tarihinde https://www.researchgate.net/profile/Enes-Oezcan-2/publication/352105912_Avrupali_populistlerin_Rusya_ile_iliskileri_Is_birligi_mi_komplo_mu/links/60b933e0299bf10dff917616/Avrupali-popuelistlerin-Rusya-ile-iliskileri-Is-birligi-mi-komplo-mu.pdf adresinden alındı
- Perspektif. (2021, Ocak 9). *Hollanda'da Aşırı Sağcı Wilders'in Seçim Vaadi*. Eylül 20, 2022 tarihinde Perspektif: <https://perspektif.eu/2021/01/09/hollandada-asiri-sagci-wildersin-secim-vaadi-islamdan-arindirirma-bakanligi/> adresinden alındı
- Polat, İ. (2019). Vladislav Surkov'un Egemen Demokrasi Anlayışı ve Rus Dış Politikasına Etkisi. *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. İstanbul: Bahçeşehir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Polyokova, A. (2014, September/ October). Strange Bedfellows: Putin and Europe's Far Right. *World Affairs*, 177(3), 36- 40.
- Przeworski, A. (2019). *Crises of Democracy*. Cambridge University Press.
- Rosenberger, L., & Morley, T. (tarih yok). *Russia's Promotion of Illiberal Populism: Tools, Tactics, Networks*. April 10, 2023 tarihinde https://fsi-live.s3.us-west-1.amazonaws.com/s3fs-public/021925_russia_populism_-_rosenberger1.pdf adresinden alındı
- Rossmann, V. (2015). Moscow State University's Development of Sociology and the Climate of Opinion in Post- Soviet Russia. M. Laruelle içinde, *Eurasianism and the European Far Right Reshaping the Europa- Russia Relationship* (s. 55- 76). London: Lexington Books.
- Rumelili, B., & Uzunoğlu, G. (2022). Ontolojik Güven(siz)lik ve Popülizm. B. Esen, & B. Baysal içinde, *Eleştirel Güvenlik ve Türkiye Uluslararası İlişkilerde Alternatif Yaklaşımlar* (s. 197-234). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Rushton, S. (2022, March 10). *Eric Zemmour says let Ukrainians into France but not Muslim refugees*. September 20, 2022 tarihinde N World: <https://www.thenationalnews.com/world/2022/03/10/eric-zemmour-says-let-ukrainians-into-france-but-not-muslim-refugees/> adresinden alındı
- Rydgren, J. (2008). France: The Front National, Ethnonationalism and Populism. D. Albertazzi, & D. McDonnell içinde, *Twenty-First Century Populism: The Spectre of Western* (s. 166-180). New York: Palgrave Macmillan.
- Saç, S. (2017). Front National: Radikal (Popülist) Sağdan (Ilımlı) Neo Popülist Sağa. *Mülkiye Dergisi*, 41(1), 259- 290.
- Sağlam, M. (2014). *Gazpromun Rusyası Rusya'da Devletin Dönüşümü*. Ankara : Siyasal kitabevi.
- Sandford, A. (2022, Nisan 18). *Macron'un rakibi Marine Le Pen, Rusya'nın Ukrayna işgali ve Putin ile ilgili ne düşünüyor?* Eylül 19, 2022 tarihinde Euronews: <https://tr.euronews.com/2022/04/18/macron-un-rakibi-marine-le-pen-rusya-n-n-ukrayna-ısgali-ve-putin-ile-ılgili-ne-dusunuyor> adresinden alındı
- Shekhovstov, A. (2018). *Russia and the European Far right Tango Noir*. New York: Routledge.
- Sputnik Türkiye. (2022, Nisan 13). *Le Pen: 'Kırım'ın Rusya'nın Bir Parçası Olduğu Açıklamamın Arkasındayım*. Eylül 16, 2022 tarihinde Sputnik Türkiye: <https://sputniknews.com.tr/20220413/le-pen-kirimin-rusyanin-bir-parcasi-oldugu-aciklamamin-arkasindayim-1055541691.html> adresinden alındı
- Surkov, V. (2008). Russian Political Culture: The View From Utopia. *Russian Politics and Law*, 46(5), 10- 26.
- Surkov, V. (2009). Nationalization of the Future: Paragraphs pro Sovereign. *Russian Studies in Philosophy*, 47(4), 8-21.
- T24. (2017, Mart 28). *Le Pen: Rusya'dan Destek Almadım*. Eylül 17, 2022 tarihinde T24: <https://t24.com.tr/haber/le-pen-rusyadan-destek-almadim,396000> adresinden alındı
- Taggart, P. A. (2000). *Populism*. Open University Press.
- The Baltic Times. (2022, July 12). *EU Must Brace For New Waves Of Migrants Because of Food Criss- Fronte Chief*. September 21, 2022 tarihinde The Baltic Times:

https://www.baltictimes.com/eu_must_brace_for_new_waves_of_migrants_because_of_food_crisis_-_frontex_chief/ adresinden alındı

Urbinati, N. (2022). *Ben Halkım Popülizm Demokrasiyi Nasıl Dönüştürüyor?* (B. Ayoub, Çev.) İstanbul: Tellekt.

Uzun, Ş. (2021). Avrupa'da aşırı sağ partiler çerçevesinde uluslararası göçün güvenlikleştirilmesi: fransa ve macaristan örnekler. 67. Trabzon: KTÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Ana Bilim Dalı Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.

Üste, A. N., & Aydın, U. (2022, Autumn-Winter). A New Era in Diplomacy: The Case of the Antalya Diplomay Forum. *PERCEPTIONS*, XXVII(2), 197-217.

Vinocur, N. (2016a, December 20). *Marine Le Pen denies cash-for-support deal with Russia*. April 10, 2023 tarihinde Politico: <https://www.politico.eu/article/marine-le-pen-denies-cash-for-support-deal-with-russia/> adresinden alındı

Vinocur, N. (2016b, September 27). *Marine Le Pen's cash-flow crisis*. April 10, 2023 tarihinde Politico: <https://www.politico.eu/article/marine-le-pens-cash-flow-crisis-french-presidential-elections-2017/> adresinden alındı

Vural, H. S. (2005). *Avrupa'da Radikal Sağın Yükselişi*. İstanbul: İletişim Yayınları.

Yeşil Gazete. (2022, Nisan 21). *Macron ve Le Pen'in tartışma masasında iklim yine çok az yer buldu*. Eylül 18, 2022 tarihinde Yeşil Gazete: <https://yesilgazete.org/macron-ve-le-penin-tartisma-masasinda-iklim-yine-cok-az-yer-buldu/> adresinden alındı